

Dorota Paško-Konecniak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń

dorpas@umk.pl

<https://orcid.org/0000-0002-9832-9992>

Polonizmy dawne funkcjonujące w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja wybranego fragmentu badań nad polonizmami dawnymi, które funkcjonują w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce. Autorka dąży do sporządzenia listy tych polonizmów, które utrzymywały się w mowie badanej społeczności w latach 1999–2018. Analiza opiera się na określonej metodzie pracy z materiałem językowym, polegającej na rekonstrukcji mechanizmów adaptacji leksykalnej i fonetycznej wybranych jednostek. Badanie obejmuje identyfikację polonizmów dawnych oraz omówienie ich funkcjonowania w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców w Polsce. W artykule termin „polonizm dawny” odnosi się do leksemu zapożyczonego z języka polskiego do gwary macierzystej przed przesiedleniem staroobrzędowców na tereny polskie. Zapóżylenie z polszczyzny mogło trafić do zasobu leksykalnego badanej gwary także przez medium białoruskie. Głównym założeniem przygotowanego opracowania słownikowego jest dokumentacja i potwierdzenie występowania w określonych słownikach i innych źródłach polonizmów dawnych, wybranych z materiałów leksykograficznych Stefana Grzybowskiego. Wykscerpowane polonizmy dawne zostaną poświadczone współczesnymi kontekstami, w których wystąpiły. Obecność tych leksemów w słownikach

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2025.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences

[Wydawca: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk]

gwarowych oraz w pracach leksykograficznych zostanie oznaczona odpowiednimi skrótami. Polonizmy dawne i ilustracje ich użyc (konteksty) zostały wyekscerpowane przez autorkę z niepublikowanych materiałów słownikowych do analizy porównawczej leksyki rosyjskiej gwary staroobrzędowców w Polsce opracowanych przez Stefana Grzybowskiego (Гжибовский, b.d.)¹.

Staroobrzędowcy w Polsce mieszkają głównie na Suwalszczyźnie. W wieku XIX ukształtował się region augustowski, w którym do dziś istnieją dwie wsie, Gabowe Grądy i Bór, jako jedyne w Polsce miejscowości prawie wyłącznie zamieszkałe przez starowierców. Region mazurski znajduje się obecnie w końcowym stadium zaniku (zob. Grzybowski, 2021, s. 48).

Badana gwara staroobrzędowców jest gwarą wyspową, ponieważ pozostaje w otoczeniu języka polskiego i nie ma terytorialnego kontaktu ze swym językiem ogólnonarodowym – językiem rosyjskim (Grek-Pabisowa, 1983b, s. 8). Karol Dejna w badaniach gwar peryferyjnych i wyspowych zwraca uwagę na procesy rozwoju i różnicowania się językowego gwar wyspowych typu osadniczego, mając na myśli język emigrantów, którzy osiedlili się na obcojęzycznym terytorium (Dejna, 1979/2009c, s. 493). Zdaniem badacza procesy te

[...] przebiegają częstokroć nieco odmiennie niż narastanie innowacji w języku ludności mieszkającej wewnątrz jednolitego obszaru formowania się danego języka czy dialektu. Prócz normalnej ewolucji poszczególnych elementów językowych mogą tu bowiem występować częstsze niż w głębi terenów językowo jednolitych wypadki wyrównywania różnic językowych między współzyszącymi gwarami pokrewnymi osadników, a także zjawiska interferencji językowej – odchylen od normy języka ojczystego wywołane biegiłością posługiwania się ludności osadniczej nie tylko własnym, ale także językiem otaczającej ich enklawę ludności autochtonicznej (Dejna, 1979/2009c, s. 493; por. Dejna, 1984/2009a, 1990/2009d).

Gwarę staroobrzędowców mieszkających w Polsce określa się jako najbardziej zbliżoną do grupy środkowowielkoruskich gwar akających. Według klasyfikacji gwar rosyjskich gwary te należą do tzw. grupy pskowskiej (Grek-Pabisowa, 1968, s. 167; Paśko-Konecniak, 2011, s. 29). W swoich badaniach Iryda Grek-Pabisowa zauważyła, że

[n]ajwięcej cech językowych odpowiadających gwarze starowierców znajdujemy w środkowej części grupy pskowskiej przylegającej do narzecza południowowielkoruskiego. Jednocześnie w gwarze starowierców znajdujemy wiele cech charakterystycznych dla

¹ Materiały pochodzą z nagrań z ośrodka augustowskiego i suwalsko-sejneńskiego, uzupełnione materiałami z ośrodka mazurskiego udostępnionymi przez Irydę Grek-Pabisową i Irenę Maryniakową. Nagrania rosyjskiej gwary staroobrzędowców i obserwacje językowe prowadzone były w latach 1999–2018 przez pracowników, doktorantów i studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na terenie Suwalszczyzny (dawne ośrodki: augustowski i suwalsko-sejneński). Tematyka wywiadów dotyczyła życia codziennego, religii, tradycji, historii. Nagrania przechowywane są w Katedrze Języków Słowiańskich UMK.

pasa północnego grupy zachodniej gwar narzecza południowowielkoruskiego. Na tej podstawie [...] można zlokalizować „ojczyznę językową” starowierców. Wszystkie bowiem cechy ich gwary wskazują, że pochodzą oni z terenów położonych w pasie graniczących ze sobą gwar grupy pskowskiej i narzecza południowowielkoruskiego, czyli [z] okręgu Wielkie Łuki i ewentualnie częściowo [z] północnej części powiatów Połock i Gorodok okręgu witebskiego (Grek-Pabisowa, 1968, s. 167).

Definicję cechy gwarowej przyjmuję za Karolem Dejną, według którego cechą gwarową jest każda fonetyczna, fonologiczna, gramatyczna czy słownikowa właściwość mowy ludności wiejskiej pozwalająca wyróżnić daną gwarę spośród innych gwar (Dejna, 1968/2009b, s. 72).

Gwara staroobrzędowców ma wiele cech wspólnych z cechami gwar grupy pskowskiej, np. silne jakanie (*žar'ěvńa*)², występowanie samogłoski protetycznej przed spółgłoskami sonornymi (*iržá*), protetyczne *v-* (*vóžera*), uproszczenie grupy *-kn-*, *-gn-* w temacie (*zamnúć*), wspólna forma narzędnika i miejscownika przymiotników i zaimków o akcentowanej końcówce *-im*, *-ym* (*v maładým*, *s maładým*); stopień wyższy przymiotników z sufiksem *-oš* (*sladóše*, *l'agóše*); zastępowanie końcówki narzędnika liczby mnogiej przez końcówkę celownika liczby mnogiej rzeczowników (*za budýnkam*); identyczność końcówek dopełniacza, celownika i miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju żeńskiego na *-a* (*ńet vadý*, *v vadý*); akcentowana końcówka biernika liczby pojedynczej pewnych rzeczowników (*nagú*, *rukú*, *vadú*); zastępowanie liczebników zbiorowych przez liczebniki główne; występowanie imiesłów przysłówkowych w funkcji orzeczenia (Grek-Pabisowa, 1968, ss. 168–171; Paško-Konecniak, 2011, ss. 30–32; zob. też Аванесов & Орлова, 1965, ss. 288–290; Касаткин, 2012, ss. 289–290; Пожарицкая, 2005, ss. 227–229; Строганова, 1970, ss. 410–414). Dejna zauważa, że właśnie

[s]pośród cech wyróżniających daną gwarę od innych, a także decydujących o jej powiązaniu z gwarą bezpośrednio pokrewną, ważniejsze dla ustalenia jej przynależności językowej będą przeto cechy dialektalne, zwłaszcza starsze, wspólne całemu ugrupowaniu etnicznemu lub przeważnej jego części (Dejna, 1979/2009c, s. 495).

W ostatnich kilkudziesięciu latach rosyjska gwara staroobrzędowców wskutek licznych zmian związanych z postępującym rozwojem cywilizacyjno-kulturowym ulega znacznemu wpływowi ze strony języka polskiego. Wpływ polszczyzny widoczny jest na poziomie fonetycznym, leksykalnym, składniowym, frazeologicznym, a także w niewielkim stopniu w akcentuacji. System morfologiczny gwary, rodzimy zasób leksykalny i rosyjski akcent morfonologiczny stanowią swoiste ramy i sprawiają, że badana gwara ma stabilne rosyjskie gwarowe (pskowskie) nacechowanie (Гжибовский, 2011, s. 59).

² Przykłady pochodzące z rosyjskiej gwary zostaną zapisane w uproszczonej transkrypcji fonetycznej.

Grek-Pabisowa, analizując słownictwo gwary staroobrzędowców, określiła kręgi tematyczne, w jakich odnotowała najczęściej zapożyczeń z języka polskiego. Badaczka największą ilość zapożyczeń zauważyła w słownictwie z zakresu administracji, kultury, zdrowia, transportu, szkoły, nazw zawodów, handlu, odzieży i wojska (Grek-Pabisowa, 1983b, s. 57; por. Dejna, 1984/2009a). W materiale zgromadzonym w ciągu ostatnich dwudziestu lat największy wzrost zapożyczeń z języka polskiego nastąpił w słownictwie z zakresu zdrowia (**bezwłát** (*m.*) pol. 'bezwład', ros. 'паралич'³; **xal'esteról** (*m.*) pol. 'cholesterol', ros. 'холестерин'; **p'el'engnárka** (*ż.*) pol. 'pielęgniarka', ros. 'медсестра'; **zawał** (*m.*) pol. 'zawał', ros. 'инфаркт'); nazw zawodów (**krafcóvaja** (*ż.*) pol. 'krawcowa', ros. 'портниха'; **pałóznaja** (*ż.*) pol. 'położna', ros. 'акушерка'; **prakurátar** (*m.*) pol. 'prakurator', ros. 'прокурор'); administracji (**bezrabóćije** (*n.*) pol. 'bezrobocie', ros. 'безработица'; **łapufkárstva** (*n.*) pol. 'łapówkarstwo', ros. 'взяточничество'); oświaty (**agulniák** (*m.*) pol. 'ogólniak, liceum ogólnokształcące', ros. 'общеобразовательный лицей'; **naucýćélka** (*ż.*) pol. 'nauczycielka', ros. 'учительница'; **zavadúfka** (*ż.*) pol. 'zawodówka, szkoła zawodowa', ros. 'профессионально-техническое училище'); nazw związanych z postępowaniem cywilizacyjnym (**kamúrka** (*ż.*) pol. 'komórka, telefon komórkowy', ros. 'мобильный телефон'; **ładúfka** (*ż.*) pol. 'lodówka', ros. 'холодильник'; **m'ikrafalúfka** (*ż.*) pol. 'mikrofalówka', ros. 'микроволновка') (Paško-Konecniak, 2011, ss. 100–101; zob. też Paško-Konecniak, 2016). W rosyjskiej gwarze pojawiły się również zapożyczenia związane z religią i tradycją katolicką (**każidła** (*n.*) pol. 'kadzidło', ros. 'ладан'; **Mátka Bóska** (*ż.*) pol. 'Matka Boska', ros. 'Богородица'; **nabażeństva** (*n.*) pol. 'nabożeństwo', ros. 'служба'; **spav'éc** (*m.*) pol. 'spowiedź', ros. 'исповедь'; **zdraváska** (*ż.*) pol. 'zdrowaśka', ros. 'ангельское поздравление') (Paško-Konecniak, 2011, s. 101).

Jako zapożyczenie z języka polskiego traktowany jest wyraz z zasobu leksykalnego polskiego, nieznany rosyjskiej gwarze i w różnym stopniu zaadaptowany. Zapożyczony leksem może podlegać adaptacji akcentuacyjnej, fonetycznej, derywacyjnej i morfologicznej. Zazwyczaj zapożyczenie z języka polskiego zostaje podporządkowane paradygmatowi gwarowemu (Paško-Konecniak, 2011, s. 84).

Wpływ polszczyzny na gwarę widoczny jest również we frazeologii, np. *abrasnúć fp'óry* (pol. 'obrosnąć w piórka', ros. 'стать смелым, уверенным, высокомерным'); *fśúdy dóbra, gźe nas nít* (pol. 'wszędzie dobrze, gdzie nas nie ma' (ros. 'хорошо там, где нас нет') (zob. Grupa-Dolińska, 2024; Група-Долинская, 2024, ss. 257–258).

Grek-Pabisowa w swoich badaniach nad słownictwem rosyjskiej gwary staroobrzędowców zaznacza, że

[w] gwarze staroobrzędowców główną grupę zapożyczeń stanowią wyrazy przejęte z języka polskiego. Gwara ta już na terenach macierzystych poddana była wpływom języka polskiego, gdyż należała do tych gwar środkowowiełkoruskich (części zachodniej), na które

³ Literackie odpowiedniki rosyjskie przytaczane są jako ilustracja.

język polski wywierał wpływ pośredni (przez medium białoruskie) i bezpośredni (osadnictwo polskie na tych terenach w dobrach magnackich polskich i litewskich). Pewne bariery w przejmowaniu wyrazów polskich musiały być więc przełamane już na terenach macierzystych. Gwara ulegała wpływowi polskiemu na różnych poziomach języka, przy czym wpływy leksykalne są bardzo wyraziste (Grek-Pabisowa, 1983b, ss. 49–50).

Badaniem wpływów polskich we współczesnych gwarach białoruskich na pograniczach zajmuje się Mirosław Jankowiak (zob. Jankowiak, 2018). Analizując słownictwo gwarowe południowych ziem współczesnego obwodu pskowskiego, autor zwraca uwagę na fakt, że „[z]achowaniu polonizmów przez dziesiątki lat sprzyjała gwara białoruska, ustępująca obecnie językowi rosyjskiemu. Wraz z gwarą białoruską odchodzi zatem polska leksyka” (Jankowiak, 2018, s. 108).

Tematyka polonizmów w literackim języku rosyjskim była podejmowana wielokrotnie i ma długą tradycję w leksykografii.

Henry Leeming w studium *Rola języka polskiego w rozwoju leksyki rosyjskiej do roku 1696. Wyrazy pochodzenia łacińskiego i romańskiego* analizuje pośrednictwo języka polskiego w procesie zapożyczania latynizmów i romanizmów (Leeming, 1976).

Wiktor Szetela, badający polonizmy w tekstach rosyjskich XIX–XX wieku (Шетеля, 2008), zwraca uwagę na fakt, że w literaturze przedmiotu istnieją dwa poglądy na temat tego, co należy uważać za polonizmy w języku rosyjskim:

Czy takimi będą, np. słowa pochodzenia łacińskiego i niemieckiego, które przeszły w języku polskim odpowiednią transformację semantyczną i fonetyczną i dopiero po tym były zapożyczone przez język rosyjski? [...] Maks Vasmer, jak wynika z jego „Słownika etymologicznego języka rosyjskiego”, słowa *drukarnia*, *kongresówka*, *pospolity*, *propaganda* itp. uważa za polonizmy. Natomiast N. Szanski traktuje je jak słowa „romano-germańskie”, nawet jeśli przeszły głęboką adaptację w językach słowiańskich. Można więc mówić o tym, że wyrazy zapożyczone z polskiego mogą mieć różną interpretację, ponieważ zastosowano do nich odmienne koncepcje (Шетеля, 2011, s. 32).

O polskich elementach językowych w rosyjskiej literaturze pięknej pisali m.in. Natalia Ananiewa (Ананьева, 2011, ss. 11–24) i Marian Wójtowicz (2005). Zapożyczeniom polskim w literackim języku rosyjskim XV–XVIII wieku poświęcona została monografia Haliny Milejkowskiej (Милейковская, 1984; por. Аникин, 2021). O zapożyczeniach z języka polskiego w rosyjskiej prozie historycznej w pierwszej połowie XIX wieku pisała Alina Urazbekova (Уразбекова, 2014). Analizy polonizmów w literackim języku rosyjskim końca XIX i początku XX wieku podjęła się Dżamiła Gadimova (Гадимова, 2019).

Badaniem polskich zapożyczeń leksykalno-semantycznych w języku rosyjskim zarówno ogólnonarodowym, jak i regionalno-gwarowym zajmuje się Wiesław Witkowski (NSZP; Witkowski, 2018). Autor zwraca również uwagę na różną proveniencję zapożyczeń polskich w języku rosyjskim, różny zakres ich użycia i bardzo różne nacechowanie stylistyczne:

[n]iemiała ich część przejawia oczywiście – czy to osobliwościami fonetycznymi, czy morfologicznymi, czy choćby w semantyce – swoje „rdzennie” polskie pochodzenie. U licznych, kto wie czy nie liczniejszych od tych „rdzennych”, pod grubszym lub cieńszym pokostem polskości da się (na ogół dość łatwo) rozpoznać ich romańskie (głównie łacińskie), germańskie, czeskie bądź nawet (szeroko rozumiane) orientalne korzenie. Inne jeszcze, zaliczane przez niektórych językoznawców do tzw. europeizmów, mogą swoją pośrednią polskość uzasadniać tylko racjami kulturowymi i chronologicznymi (NSZP, s. VII).

O polonizmach w leksykografii rosyjskiej XVII wieku traktuje praca Stanisława Kochmana, która stanowi cenny dowód przemawiający na rzecz tezy o polsko-rosyjskich stosunkach językowych w przeszłości (Kochman, 1975a). W kolejnej pracy Kochman analizuje wpływy polskie na język rosyjski w zakresie słownictwa (Kochman, 1975b).

Oddziaływaniu języka polskiego na systemy leksykalne języków słowiańskich i niesłowiańskich, a także zapożyczeniom leksykalnym z polszczyzny został poświęcony artykuł Tadeusza Lewaszkiewicza (Lewaszkiewicz, 2018). Na rolę języka polskiego w formowaniu słownictwa rosyjskiego zwraca również uwagę Janusz Rieger (1998, ss. 103–106).

Sporo uwagi poświęcono również badaniom polonizmów w gwarach rosyjskich (zob. np. Wójtowicz, 2008, 2012, 2018; Ананьева, 2020; Вуйтович, 2007), a także białoruskich (zob. Jankowiak, 2018; Вуйтович, 2008).

Marian Wójtowicz podkreśla, że

[a]naliza wyrazów zapożyczonych do gwar w językach blisko ze sobą spokrewnionych wymaga uwzględnienia wielu rozmaitych elementów, występujących w procesie zapożyczania, oraz specyficznych warunków, w jakich odbywa się ten proces. [...] Ustalając zasób polonizmów w gwarach rosyjskich, należy wydzielić w osobną grupę rosyjskie wyrazy gwarowe, mające swoje odpowiedniki formalne i znaczeniowe w języku polskim, które jednocześnie stanowią dziedzictwo prasłowiańskie w obu językach lub są wyrazami ogólnosłowiańskimi (Wójtowicz, 2012, s. 372).

Badaniu wpływów polskich na rosyjskie słownictwo gwarowe została poświęcona monografia Marii Doroszkiewicz *Studia nad wpływami polskimi na rosyjską leksykę gwarową* (dalej Dor). Autorka zaczerpnęła materiał badawczy z opublikowanych wówczas dwudziestu tomów *Словаря русских народных говоров* (dalej – SRNG) oraz z kartoteki SRNG. W swej pracy przywołuje indeks wyrazów spełniający funkcję słownika polonizmów w rosyjskim języku gwarowym XIX/XX wieku, a także zwraca uwagę na zróżnicowanie tematyczne zapożyczonych rzeczowników i zmiany semantyczne, jakie dokonały się w języku zapożyczającym. Omawia kolejno zjawisko wariancyjności akcentowej, fonetycznej, gramatycznej i słowotwórczej polonizmów w rosyjskim języku gwarowym (Dor, ss. 11–12).

Wpływom polskim i polonizmom leksykalnym w gwarach pskowskich, czyli ojczyźnie językowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce, zostały poświęcone

dwie publikacje autorstwa Irydy Grek-Pabisowej (Grek-Pabisowa, 1986a, 1986b), a także artykuł Mariana Wójtowicza (Wójtowicz, 2016). Badacz zwraca uwagę na rolę czynników historycznych i geograficznych w rozwoju gwar pskowskich i gwar nowogrodzkich. Znaczący wpływ na ich zasób leksykalny miały języki bałtyckie, fińskie, język niemiecki, białoruski, a także polski (Wójtowicz, 2016, s. 451). Zdaniem Grek-Pabisowej, z racji tego, że wiele polonizmów utrzymało się w języku literackim, to „[m]ożna więc było sądzić, że polonizmy te przenikały również do gwar, szczególnie do gwar na terenach o wcześniejszej wyższej kulturze” (Grek-Pabisowa, 1986a, s. 184). Autorka podjęła próbę ustalenia przybliżonej liczby polonizmów dawnych zapożyczonych do gwary staroobrzędowców jeszcze na terenach macierzystych przed przesiedleniem się na tereny polskie:

В наших исследованиях мы попытались установить приблизительное количество тех старых польских заимствований, которые, по всей вероятности, функционировали в говоре старообрядцев на материковой территории. Для первичных и вторичных островов оно равно 17% всех употребляемых в настоящее время полонизмов и 2% всей зафиксированной нами лексики [...]. [...] Можно предложить, что большинство этих полонизмов наличествовало в говоре ещё на материковой территории (Grek-Pabisowa, 1986b, ss. 9–10).

Stefan Grzybowski, badając dialektalny areał starowierców w krajach nadbałtyckich, w Polsce i na Białorusi z perspektywy leksykalnej, poszukuje w sąsiednich etnolektach form paralelnych lub zbieżnych strukturalnie z leksemami gwary, które nie są znane w ruszczyźnie kulturalnej lub w rosyjskim języku ogólnym (Grzybowski, 2021, s. 51). Autor zwraca uwagę na fakt, że

[s]ąsiadami gwary staroobrzędowców w Polsce, z którymi utrzymuje lub utrzymywała w przeszłości kontakt, są staroobrzędowe gwary rosyjskie na terenie nadbałtyckim, przede wszystkim na Litwie i w łotewskiej Łatgalii, język białoruski i jego gwary (przede wszystkim przyległe do krajów nadbałtyckich), rosyjskie gwary na obszarze Rosji etnicznej, najbliższe areałowi nadbałtyckiemu, ale również inne gwary rosyjskie, np. staroobrzędowców syberyjskich wywodzących się niekiedy z Rzeczypospolitej (Grzybowski, 2021, s. 51).

Grzybowski, analizując w sposób porównawczy słownictwo gwary, postuluje istnienie rosyjskiej dialektalnej wspólnoty staroobrzędowej w krajach nadbałtyckich, Polsce i na Białorusi. Z badań autora wynika, że dużą część (około 15–20% zgromadzonego materiału) stanowią tzw. polonizmy, które funkcjonują w rosyjskich gwarach Litwy, Łotwy i Estonii oraz w języku białoruskim – kulturalnym i/lub gwarowym. Sporo takich „polonizmów” odnotowuje się w sąsiednich gwarach rosyjskich, głównie pskowskich, ale także nowogrodzkich, smoleńskich, briańskich, twerskich, a nawet syberyjskich (Grzybowski, 2021, ss. 51–52). Grek-Pabisowa, badając skład i pochodzenie słownictwa staroobrzędowców mieszkających w Polsce, opracowała listę polonizmów

dawnych, która zawiera 99 leksemów. Autorka zaznacza, że polonizmy najstarsze stanowią 7% wszystkich polonizmów w gwarze (Grek-Pabisowa, 1983b, s. 54).

Z materiału zgromadzonego współcześnie na potrzeby badań porównawczych słownictwa rosyjskiej gwary staroobrzędowców zostały wyekscerpowane następujące polonizmy dawne⁴.

Słownik polonizmów dawnych

агрѣст (*m.*): pol. 'agrest', ros. 'крыжовник'

Штобы паѣхали, хоть бы сабѣ агрѣсту нарвѣли и паѣли бы сабѣ. Столька агрѣсту, скока вишень и всяво (II A). Сявѣдня пайдѹ, гарѣх парвѹ ужѣ, агрѣсту. Как хочѣте, то прайдѣмся, агрѣсту сабѣ нарвѣте, наядѣтѣсь. Столька маю агрѣсту, вишнев столька! (II A).

Zob. Dor *ágręst* (Smol., Płd., Łot.), *ágrast* (Lit.), *ágrist* (Lit.), *jágrast* (Lit.), *jágrus* (Briań.), *jágrust* (Ob), *jágryst* (Łot.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 *áгрестъ*, *áгрус*; NSZP – nie rejestruje formy; POS 01 *агрест*; SGS 'agr'bst (MA)⁵ || 'agrest (A); SRNG 01 *áгрест* (Smol., Płd.).

алѣй (*m.*): pol. 'olej', ros. 'растительное, постное масло'

И о! на скаварадѹ литѣ алѣй, я их пяклѣ на алѣю (II A). Бѹдет жариная, на алѣю и пад накрѣйшкѣй (II A). А в вѣлякам пастѹ нельзѣ, тѣлька с алѣем што сдѣлают. И так и в серядѹ и в пятѣк тож тѣка всѣ с алѣем (II A). И нам привязѣли бутѣлку алѣю, мукѹ. И гаварѣят, што ѣта пладѣ земли (IV A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *al''ej*; Dal 02 *олѣй*; NSZP *олей*; POS 23 'растительное масло, обычно из семян льна'; SGS *al''ej* (MA); SRNG 23 'растительное масло (Smol.)'.

áльбо, áльба и áльбо..., áльбо... (*spółn.*): pol. 'albo' i 'albo...albo', ros. 'или' i 'или..., или...'

⁴ Polonizmy dawne wraz z ich kontekstami zostały zapisane w tzw. zmodyfikowanym transkrypcie rosyjskim, oddającym niektóre cechy fonetyczne gwary zgodnie z zapisem źródłowym. Przykłady pochodzące ze słowników zostały zapisane zgodnie z ich zapisem w słownikach. Akcenty zostały zapisane zgodnie z formą podaną w źródle. Skróty oraz lokalizatory pochodzące z materiałów źródłowych zostały zamienione na ich polskie odpowiedniki. Przy skrótach słowników wielotomowych po skrócie podawany jest tom, w którym występuje omawiane hasło, np. Dal 01, POS 03.

⁵ W SGS stosowane są skróty: A (ośrodek augustowski), M (ośrodek mazurski), S (ośrodek suwalsko-sejneński) oraz ich kombinacje typu MA oznaczające, że wyraz występuje w kilku ośrodkach.

*Служба красівая, цэлую ноч молюца, два́ццатъ чатьвѣртава **альбо** два́ццатъ пятава (II A). Войны были завсягда, во! **Альба** там сцэплюца, **альба** там (II A). **Альбо** мусит завезыть дѣрева, **альбо** мусит што-та тако́ва в падарку занесыть (II A). Я табѣ куплю чо́рныя, **альбо** синюю лёнту (II S). Два дни, **альбо** и три дни сва́дба ишла (III A). Все сабира́лись в лясу́ на паля́нки, **альбо** на приста́нак ишли́... (IV A). Свѣчку запáлют адну́, **альбо** две, и да утра́ в ка́рты... (IV A).*

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 або || альбо; NSZP альбо; POS 01 а́льбо || альбо; SGS 'al'bъ (S); SRNG 01 альбо || альбы.

бѣгос (m.): pol. 'bigos', ros. 'бигус'

*Тож так как и на Па́ску и **бѣгос** ва́рим всѣ (III A).*

Zob. Dor – bigos; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 бѣкусь; NSZP бигос; POS 02 бигос 'тушёная купуста с накрошенным мясом'; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 02 бѣкус.

бѣскуп (m.): pol. 'biskup', ros. '(католический) епископ'

*А **бѣскуп** то мусел быть и ксѣндз жонаты́й (II A). О! како́й **бѣскуп**! А где тако́й **бѣскуп**? (II A). Мел приѣхать **бѣскуп**, сюды́ в Агра́дніки в шко́лу (II S). А када́сьте были ёты, ну! вы́шшые ёты влáсьти, так как в вас: **бѣскупы** были, архия́реи [...]* (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP бискуп; POS 02 бѣскуп; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 02 – nie rejestruje formy.

бля́ха (ż.): pol. 'blacha do pieczenia i blacha na dachu'; ros. 'противень' i 'жесть'

*Пирага́ мо́жна съпеч, там о! есьть, влѣзют дѣве **бля́хи** (II A). В меня́ там влѣзѣт пять **бля́х** и адна́ скавара́да (II A). (Чем вы кроете дом?) – **Бля́хай!** (II A). Эта ма́ма перелива́ит на **бля́ху** (V A).*

Zob. Dor blacha, bljácha (Kostrom., Psk., Lit., Łot.); Grek bl'axə – 'blacha', bl'aškə – 'blacha do pieczenia' Dal 01 '1. кованая или катаная пластинка, металлический листок, жестяная накладка'; бля́шка 'противень, сковорода'; NSZP бляха; POS 02 '1. лист жести, цинка; 2. металлическая пластинка'; SGS bl'axъ (AM); SRNG 03 '1. жесть, кусочек жести (Psk., Łot., Lit.); 2. жестяной противень (Lit.)'.

бляша́ный (przym.): pol. 'blaszany', ros. 'жестяной'

*Тако́й кosiół (котёл), тако́й как бы **бляша́ный** (II S).*

Zob. Dor bljaśannyj (Lit., Łot.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 бля́шный; NSZP бляшанный; POS 02 бляшано́й; SGS bl'aś'anyj || bl'aś'any (M); SRNG 03 бляша́нный (Łot.).

бра́ма (ż.): pol. 'brama', ros. 'ворота, калитка'

И бу́дет двяна́цать бра́м, как апо́сталав Христо́вых, напи́сана. Съ се́вера три, са за́пада три, з ро́удня (с юга) три, с васто́ку три бра́мы бу́дет, ну и везьде́ на три бра́мы, и нико́гда ня бу́дут закрыва́ца (II A). Ат по́ля се́тка, бра́ма жа́лезная, да́льшэ бра́ма на родво́рки (на дворе) жа́лезныя, и тре́тия бра́ма (II A).

Zob. Dor *bráma* (Smol., Lit.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 'ворота погостные, городские'; NSZP *брама*; POS 02 – nie rejestruje formy; SGS *br'amъ* (S); SRNG 03 'крепостные, монастырские и т.п. ворота' (Smol.).

будава́ть (ndk.): pol. 'budować', ros. 'строить'

Но и ани́ хаді́ли с пи́лой, пи́лава́ли, сте́ны де́лали все́, и стро́или и будава́ли (II A). В нас не даю́т таки́и дя́лки будава́ть, не? (II S).

Zob. Dor *budóvat'* (Zach., Pld.), *budováť* (Smol., Lit.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 *будо́вать* || *будова́ть*; NSZP *будоваты*; POS 02 – nie rejestruje formy; SGS *budav'at'* (AS); SRNG 03 *будо́вать* (Smol.).

ва́льчыть (ndk.): pol. 'walczyć', ros. 'сражаться, бороться'

В э́там гаду́ ужэ прилята́ли и би́лись там. То ... он то ва́льчыт, а яна́ за́раз лята́ит на стадо́лу и пригляда́ица то́лька (II M).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *вальчыть*; POS 03 – nie rejestruje formy; SGS *v'al'čyt'* (M); SRNG 04 *ва́льчиться* 'бороться' (Smol.).

ва́нна (n.) || *ва́нны* (pl.): pol. 'wapno', ros. 'известь'

И там на ве́рх ва́нна́м засы́пали (II M). Все́ ну! пяско́м вяле́ли ... бы э́ты пабяли́ть ва́нны (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 *ва́нна*; NSZP – nie rejestruje formy; POS 03 – nie rejestruje formy; SGS *v'apnъ* (MAS); SRNG 04 (Smol.).

ва́рта (ż.): pol. 'warta', ros. 'стража'

Вида́ть мы, зна́чыт, ва́рта в Бо́га ешчо (II A).

Zob. Dor – *várta* (Smol.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *варта*; POS 03 – nie rejestruje formy; SGS *v'artъ* (AS); SRNG 04 *ва́рта* (Smol.).

ве́ска (ż.): pol. 'wioska', ros. 'деревня'

Я не зна́ю, ве́ска умёрла (II A). На́ша ве́ска бы́ла вы́везена́ ця́лыя (II S).

Zob. Dor *vióska* (Smol.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *веска*; POS 03 *ве́ска*; SGS *v'oskъ* (MAS); SRNG 04 *ве́ска* (Smol.).

дыхави́ца (ż.): pol. 'astma' (tu: o chorym koniu), ros. 'астма, удушье', здесь: 'больная лошадь'

*То паля́ки нам ... ко́ни забра́ли да́ли такую́ адну́ **дыхави́цу**, а druгáя бы́ла до́брыя* (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *duxav'icə* 'dychawica, astma'; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *дыхавица*; POS 10 *дыхави́ца* 'одышка у лошадей'; SGS *duxav'icə* (MAS); SRNG 08 *ды́халица* 'одышка у лошадей' (Smol.).

жабра́к (м.): pol. 'zebrak', ros. 'нищий'

*У нас все равно́ – будь он и, как э́та гавари́цца, и поп, будь ка́кой ста́рший, будь **жабра́к** – все́м ади́накавы́е по́хараны* (II A).

Zob. Dor *žebrák* (Lit., Łot.), *žabrák* (Psk.); Grek *žabr'ak*; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *жебрак*; POS 10 *жебра́к*; SGS *žabr'ak*; (MA); SRNG 09 *жабра́к* (Psk.).

заба́ва (ż.): pol. 'zabawa', 'развлечение; вечеринка, танцы'

*Ра́дасьць ме́ли ат э́тава, **заба́ву** ме́ли ца́рi такую́* (II A). *Маладе́ж..., то́жа сабира́лися, **заба́вы** де́лали* (III A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 *заба́ва*; NSZP *zabava*; POS 10 *заба́ва* – 'приятное время прохождение; промедление'; SGS *zab'avə* (MAS); SRNG 09 – nie rejestruje formy z tym znaczeniem.

заби́цца (dk.): pol. 'zabić się', ros. 'убиться, погибнуть'

*Э́тат чалаве́к, о! сусе́д, што **заби́лся**, те́пе́рь ево́ паха́рани́ли* (III A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *zab'icsə*; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *забить*; POS 11 – nie rejestruje formy z tym znaczeniem; SGS *zab'icsə* (MS); SRNG 09 – nie rejestruje formy z tym znaczeniem.

звыча́й (т.): pol. 'zwyczaj', ros. 'обычай'

*Та́кие, та́кие **звыча́и**, та́кие tradycje (тради́ции), да?* (IV A).

Zob. Dor *zvýčáj* (Briań., Dvin., Zach., Płd.), *zvučáj* (Psk., Pomor.), *svučáj* (Pn. Ural, Smol.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 01 – nie rejestruje formy; NSZP *звычай*; POS 12 *звыча́й*; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 11 *звычай* (Psk.).

кама́ш (т.): pol. 'kamasz', ros. 'ботинок'

*В **кама́шах** хо́дют, ... гря́зна мо́жет бы́ть* (II S).

Zob. Dor – *kamáš* (Mosk., Smol., Tul., Lit., Łot., Est., Don.); Grek *kam'ašy* 'kamasze'; Dal 02 *кама́ша* || *кама́ши*; NSZP *камаши*; POS 13 *кама́ши* '1. ботинки, туфли

чаще мужские; 2. лёгкая летняя обувь; 3. то же, что камак; 4. боты без застёжек; 5. сапоги с обрезанными голенищами; 6. тёплые чулки без ступней, гамаши; SGS *кам'ашу* (A); SRNG 13 *камаши* – ‘ботинки, башмаки’ (Psk.).

кля́мачка (ż.): pol. ‘klameczka’, ros. ‘(дверная) ручка, щеколда’

В старавэрав вот такіе замкі былі: от! палачка застругана была, и эта кля́мачка (II A).

Zob. Dor *kljámtka* (Psk., Smol., Briañ., Kur., Orl., Lit., Łot., Kemer., Zach., Płd., Noworos.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 02 – nie rejestruje formy; NSZP *клямка*; POS 14 *кля́мка* || *кля́мочка*; SGS *kl'amkɔ* (MA); SRNG 13 *клямка* – ‘щеколда’ (Psk., Smol.)

ку́ля (ż.): pol. ‘kula’, ros. ‘пуля’

Да пасьлёдку білісь, да пасьлёдней ку́ли білісь, да пабёды (II A).

Zob. Dor *kulja* (Smol., Woron., Lit., Zach., Płd.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 02 *ку́ля*; NSZP *куля*; POS 16 – nie rejestruje formy z tym znaczeniem; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 16 *ку́ля* ‘пуля’ (Woron., Zach., Płd.).

маё́нтак (m.): pol. ‘majątek’, ros. ‘имение, усадьба’

Тож был фирба́уэр, бо большо́й маё́нтак у ниво́ был (II S).

Zob. Dor *majóntok* (Smol., Lit.), *majédok* (Włodz.), *majétok* (Kurs.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 02 – nie rejestruje formy; NSZP *маеток* || *маенток*; POS 17 – nie rejestruje formy; SGS *maj'ontɔk* (MA) || *maj'entɔk* (M); SRNG 17 *маё́нток* (Smol.) || *маёток* – ‘достаток, состояние, имущество’.

малжэ́ньства (n.): pol. ‘małżeństwo’, ros. ‘бракосочетение’

Нет малжэ́ньствав, как эта па-на́шаму гавары́цца, и нет ребеті́шык (III A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 02 *малжэ́нки* || *малжэ́нство* (Płd., Zach); NSZP *малженство*; POS 17 – nie rejestruje formy; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 17 *малжэ́нство* || *малжонство*.

ма́тка (ż.): pol. ‘matka’, ros. ‘мать’

Патом как мая́ ма́тка вме́рла, то ана́ што ноч ка мне прихады́ла (I M). Так к *ма́тки хате́ли, вот адна́ дачка́ вы́ехала, а ей ма́тка аста́лась са́ма, так е́ту вы́манила туды́ и пашла́* (I M). А дете́й ужэ́ кресьты́л., яна́ кресьты́ла, *ма́тка, бо ма́тка бо́ле хавает дете́й* (II S). Гляды́ш – ужэ́ *ма́тка* с ба́тькай всё зна́ют (IV A). На ве́чар *ма́тка* де́ньги забе́рут (IV A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 02 (Riaz.); NSZP *матка*; POS 18 *мáтка* – ‘то же, что мать’; SGS *m’atkъ* (MAS); SRNG 18 *мáтка* ‘матка старенькая, бабушка’ || *мáтька* ‘старушка, мать’ (Nowog.).

напрáвить (*dk.*): pol. ‘naprawić’, ros. ‘исправить, улучшить’

Ани там ни напрáвлют (I М) *То тóжа пришла аттúда, та зара́за, и ня móгем, и ня móгем, зна́ете, напрáвить* (II А). *Я ево́ ешио́ напрáвлю* *Мишу сваево́. Му́шу напрáвить, му́шу!* (III А).

Zob. Dor – не rejestruje formy; Grek – не rejestruje formy; Dal 02 *напрáвить*; NSZP *направитъ*; POS 20 *направитъ* – ‘сделать пригодным для пользования, употребления’; SGS *napr’av’it’* (AS); SRNG 20 *направлять* ‘исправлять, поправлять, ремонтировать’.

нарекáть || **нарякáть** (*ndk.*): pol. ‘narzekać’, ros. ‘жаловаться, сетовать’

Не móжна нарякáть тут (II М). *Дéниг ма́ла, а ле́ки дара́гии. Так как вси, móжа, нарякáют* (II А).

Zob. Dor – не rejestruje formy; Grek – не rejestruje formy; Dal 02 *нарекáть* ‘наговаривать, обвинять кого, порицать, укорять в чем’; NSZP *нарекатъ*; POS 20 *нарекáть* ‘обвинять кого-нибудь, жаловаться’; SGS *nъr’ak’at’* (MAS) || *nъr’ьkát’* (MS); SRNG 20 *нарекáть* ‘быть недовольным, роптать, осуждать’ (Smol., Psk.).

падáтки (*pl.*): pol. ‘podatki’, ros. ‘налоги’

Падáтки плати́ли (II А). *Эта падáтки бе́рет гми́на* (III А).

Zob. Dor *podátki* (Bukow.); Grek – не rejestruje formy; Dal 03 – не rejestruje formy; NSZP *податок*; POS 27 – не rejestruje formy; SGS *pad’atъk, pad’atk’i* (S); SRNG 27 *подáтки* (Bukow.).

пажартава́ть (*dk.*): pol. ‘pożartować’, ros. ‘пошутить’

Там по́сьле и на пулли́тра то́ка даду́т – и атдаду́т. А во! то́лька гавари́ть па́тава, ну! пасьмя́йца, пажартава́ть (II S).

Zob. Dor *žartuvát’* (Smol.); Grek – не rejestruje formy; Dal 01 *жартовáть* (Psk.); NSZP *пожартовать*; POS 10 rejestruje formę *жарт*; SGS – не rejestruje formy; SRNG 28 *пожартовáть* (Smol.).

пазы́чка (*ž.*): pol. ‘pożyczka, kredyt’, ros. ‘ссуда, кредит’

Купи́ли ужé кварти́ру двупака́вую на́пол, зна́чит – яна́ и ён спла́чивают, пазы́чку взя́ли, ну! (II А).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *paз'уѣт'* 'pożyczyć'; Dal 03 *позы́чка*; NSZP *позычка*; POS 28; SGS *paз'уѣкѣ* (MA) || *paз'уѣкѣ* M; SRNG 28 *позы́чка* 'заем, взятые в долг деньги, продукты' (Psk., Smol.).

пакўта || **поку́та** (ż.): pol. 'pokuta', ros. 'покаяние, эпитимия'

Мужчы́ны тагда́ абра́тна прихо́дют все ра́зам и за́канчываю́т і́спаведь. – Ну так, але́ я гаварю́, как ба́тюшка задаёт́ эту́ ужэ́ пакўту́... (II S). Поп то́лька мо́жет да́ть пакўту́, не? И бо́ле ничаво́ (IV A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 03 *поку́тъ* – '(церковная) эпитимия' (Zach.); NSZP *покута*; SGS – nie rejestruje formy; SRNG 29 *поку́та* 'церковная эпитимья' (Smol.).

пан (m.): pol. 'pan', ros. 'пан (указ. на более высокий статус), барин'

А па́на пан – то си́дѣт (II A).

Zob. Dor *pan* (Kostrom., Oneż., Ołon., Wołog., Jarosł., Mosk., Kalin., Smol., Briań., Kałuż., Woron., Arch., Bielomor., Samar., Powołż., Kubań., Azow., Oms., Dun.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 03 *панѣ* – 'барин'; NSZP *пан*; POS 25 *пан*; SGS *pan* (MAS); SRNG 25 'в дореволюционное время боярин, господин' (Smol.).

папэры (pl.): pol. 'papier, dokumenty', ros. 'бумаги, документы'

Ане́ в Не́ды живу́т, то́жа слажы́ли папэ́ры на вы́изд (I M). Папэ́ры ашчо́ не́какие на́да бы́ла, и все́ (I M). Ну так яна́ писа́ла к сястры́ за э́тым папэ́рам (I M). Э́ты папэ́ры там ей присла́л, ну и пае́хала (I M).

Zob. Dor *papéra* (Smol., Briań., Orł., Kałuż., Bukow., Lit.); *papérka* (Orł., Kałuż.); *parěrka* (Briań.); Grek *pap'ery*; Dal 03 *панэ́ра* 'бумага писчая' (Zach, Smol.); NSZP *napер* – 'papier'; por. POS 25 *nanëpa* – 'текст на бумаге'; SGS *pap'ер, pap'ery* (MAS); SRNG 25 *панэ́ра* 'бумага' (Smol.).

пасáг (m.) || **пасáга** (ż.): pol. 'posag', ros. 'вещи, приготовленные про запас для погребения'

Ма́я ... пасáг... – Мо́жа, posag мо́й (моя, мой пасаг – wahania w kategorii rodzaju) (II S).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *pas'ak*; Dal 03 *поса́гѣ* || *поса́га*; NSZP – nie rejestruje formy; POS 25 – nie rejestruje formy; SGS *pas'agѣ* (AS); SRNG 30 *поса́г* '1. брак, замужество; 2. свадьба, бракосочетание; 3. приданое' || *посага* 'свадьба, бракосочетание' (Smol.).

пахá (ż.): pol. 'pacha', ros. 'пазуха, подмышка'

Э́ту мел ханжу́ так за па́хай (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *p'axə*; Dal 03 *пахá*; NSZP – nie rejestruje formy; POS 25 *пах* || *пахá* ‘место между бедрами в нижней части живота’; SGS *p'axə* (MA); SRNG 25 *náxá* ‘внутренняя часть плечевого сгиба, подмышка’ (Lit., Łot., Smol.).

пивніца (ż.): pol. ‘piwnica’, ros. ‘погреб, подвал’

Мы асядлілісь там и ... в пивніцу пайшлі, ... пахавалісь (II S). *Я и дзве сястры старшых хаділі, сматрэлі: тута конь был убіты, дом раскрыты, ёкны в пивніцах пааткрывалі, и картёшка мёрзлыя* (II S).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 03 ‘пивной погреб’ (Zach); NSZP *пивница*; POS 26 – nie rejestruje formy; SGS *p'ivn'icə* (AS); SRNG 27 *пивніца* (Nowosyb.).

пильнава́ть (*ndk.*): pol. ‘pilnować’, ros. ‘стеречь, следить’

Так мусила пильнава́ть, што нікуды не выхадіць, толькі кала дому быць (I M). *Вароны забяру́т, аны курята́в там бяру́т, а́на пильну́ет* (I M).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *p'ilnav'at'*; Dal 03 (Smol.); NSZP *пильновать*; POS 26 *пильнава́ть* ‘1. не упускать из виду, наблюдать, следить; 2. беречь, оберегать’; SGS *p'il'nav'at'* (MAS); SRNG 27 *пильнова́ть* ‘1. беречь, оберегать; 2. сторожить, охранять’ (Smol.).

псу́ть (*ndk.*): pol. ‘psuć’, ros. ‘портить’

Я бо́льшэ там при них мушу́ нэ́рвав псу́ть (II M.).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 03 – nie rejestruje formy; NSZP *псу́ть*; SGS *ps'ucə* (M); SRNG 33 *псу́ть* (Smol.).

распу́ста (ż.): pol. ‘rozpusta’, ros. ‘распущенность, беспорядок’

Мо́жна бы́ла всю де́лать распу́сту (II A). *Но а сича́с е́сть демакра́цыя и е́сть распу́ста* (III A).

Zob. Dor *raspústa* (Smol., Lit., Łot.); Grek *rasp'ustnyj* ‘rozpuszczony’; Dal 04 *ро́спусть* ‘ропускъ, разводъ, расторженъе брака’; NSZP *распуста*; SGS *rasp'ustə* (S); SRNG 34 *распу́ста* ‘распуство, разврат’ (Psk., Smol.)

скры́нка (ż.): pol. ‘skrzynka’, ros. ‘ящик’

у́бэ́ль – то значы́т, та́кі, со (что) шатко́вница ... Там е́сть но́жыки, та́кая, та́кая бы́дта скры́нка, и там но́жыки. Вкладáецца капу́сту и шаткúецца! (III A).

Zob. Dor *skrýnka* (Kostrom., Psk., Smol., Kurs., Symb., Azerb.), *skrýn'ka* (Smol., Briań., Kurs., Lit., Śr. Ural); Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *скры́ня*; NSZP *скрынка* || *скринка*; SGS *skr'yunkə* (S); SRNG 38 *скринка* || *скрынка* (Smol.).

слѣна || сьліна (ż.): pol. 'ślina', ros. 'слюна'. ◇ *Што сьліна принесёт: со ślina na język przyniesie* – 'что на ум взбрѣдѣт'.

А сечас то так о! Што сьліна принесёт, то там назвѣт, и всѣ (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *s'l'inā*; Dal 04 *слѣна*; NSZP – nie rejestruje formy; SGS *s'l'inъ* (MS); SRNG 38 *слѣна* (Psk.).

смак (т.): pol. 'smak', ros. 'вкус'

Ну, а какой смак? (II S). *Трѣхи спрѣбуй на смак, скѣка там, не?* (II S).

Zob. Dor *smak* (Wołog., Kostrom., Jarosl., Niżn., Włodz., Kalin., Kurs., Smol., Tamb., Briań., Lit., Łot., Est., Perm.); Grek *smak*; Dal 04 *смáкъ*; NSZP *смак*; SGS *smak* (M); SRNG 38 *смак* 'вкус какой-либо пищи' (Łot., Lit., Psk.).

спаткáть (dk.), **спатыкáть** || **спатыкáцца** (ndk.): pol. 'spotkać, spotykać || spotykać się', ros. 'встретить, встречать || встречаться'

Мусулмáнки! и сичас в гѣраде спаткáеш – кáждая в платѣчку, прáвда? (II S). *Едѣ съ ним чáсам в Сувáлках, и там спатыкаецца с ким-та* (II A). *А посьле там мужчýн спатыкáю, гаварю, што спаткáла ётава Витя* (II A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *споткáть, спотыкáть*; NSZP *споткать, спотыкать*; SGS *spatk'at'* (MS), *spatyk'at'* (S); SRNG 40 *споткáть* (Psk.); *спотыкáть* (Smol.).

стадѣла (ż.): pol. 'stodola', ros. 'рига, сарай'

Вѣзик савсѣм вѣбрасили в стадѣлу (I S). *Посьле ужэ ёты стáрые прилятáют на стадѣлу и седят* (II M).

Zob. Dor *stodola* (Psk., Don., Lit., Łot.), *stadola* (Bukow., Chmiel., Lit.), *stodola* (Don., Kałuz.); *stodolja* (Don.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *стодѣла* (Zach.); NSZP *стодола*; SGS *stad'otъ* (MAS); SRNG 41 *стодѣла* (Bukow., Łot.); por. ◇ *Высокий как стодола* (Psk.).

табáка (ж.): 'табак'

Карѣв то кáждый дѣма мел, табáку сади́ли, махѣрку, то табáку садили (III A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *табáкъ*; NSZP *табак*; SGS *tab'akъ* (MAS) || *tab'ak* (M); SRNG 43 *табáка* (Psk., Smol.).

фурмáнка (ż.): pol. 'furmanka', ros. 'телега, подвода'

А нас – на фурмáнки ци на трактарáх..., хто как кавѣ, ... и нас вывази́ли (II S). *И мы рáзам ёхали фурмáнкам, ён аднѣм, мы – другѣй фурмáнкай* (II S). *А свáдьба рáншэ то была инáчэ. Ёзди́ли фурмáнкам, кѣнем на свáдьбу* (III A).

Zob. Dor *furmanka* (Lit., Łot., Wiac., Syb.); Grek *furm'ankə*; Dal 04 – nie rejestruje formy; NSZP *фурманка*; SGS *furm'ankə* (M); SRNG 49 'маленькая ручная тележка' (Smol.).

цыбу́ля (ż.): pol. 'cebula', ros. 'лук'

*От пагляді́те: в Ёсифа, кака́я там пёчка на́ зиму. Там **цыбу́лю** вёшаю́т зимо́й* (II A).

Zob. Dor *cebúlja* (Briań.), *cibúlja* (Kostrom. Psk), *cybúlja* (Wołog., Kostrom., Psk., Twer., Kurs., Woron., Orł., Lit., Est., Odes., Krasn., Samar., Chakas., Syb.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *цыбу́ля*; NSZP – nie rejestruje formy, por. *цибулястый* – 'cebulasty, o kształcie podobnym do cebuli'; SGS *cyb'ul'ə* (MA) || *сѣb'ul'ə* || *сеb'ul'ə* (M).

шалéть (ndk.): pol. 'szaleć', ros. 'бушевать, беситься, безумствовать, проказничать'

*Ну а он явó так атганя́л, набра́вши был наркоты́кав и так о! **шалéл*** (II A). *То была́ мног малыдѣ́жы, мног малчы́нят, мног дявча́т и была́ с ким хади́ть и с ким **шалéть*** (IV A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek *šal''et'*; Dal 04 – nie rejestruje formy; NSZP – nie rejestruje formy, por. *шаленый*; SGS *šal''et'*.

шаткава́ть (ndk.): pol. 'szatkować', ros. 'шинковать'

*Все но́жыкам, не у́блем, то́лько но́жыкам яну́ **шаткава́ли** э́ту капу́сту* (III A). *Така́я бы́дта скры́нка, и там но́жыки. Вкла́дѣца капу́сту и **шаткѹ́еца*** (III A).

Zob. Dor – nie rejestruje formy; Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *шатковáть* (Zach.); NSZP *шатковать* – 'szatkować kapustę'; SGS – nie rejestruje formy.

ша́фа (ż.) || **ша́фка** (ż.): pol. 'szafa, szafka', ros. 'шкаф || шкафчик, комод'

*Ана́ на **ша́фы** с тым ма́лым рябе́нкам, сястра́ с сястрой* (II A). *Там **ша́фа**, и все́ харо́шые вешчы* (II A). *А я о! сижу́ тут на **ша́фке** цэ́лый день* (II A).

Zob. Dor *šafa* (Psk., Smol., Lit., Łot.), *šacha* (Psk.), *šachva* (Briań., Smol.), *šafečka* (Briań., Smol.); Grek *š'afə*; Dal 04 *ша́фа* || *ша́хва* (Zach., Smol.); NSZP *шафа*; SGS *š'afə* (MA), *š'afkə* (MA).

шва́гар (m.): pol. 'szwagier', ros. 'шурин, брат жены'

*На́ват бра́т Наста́ѹи, **шва́гар** мой, вѣ́ихал* (I M).

Zob. Dor *švager* (Lit., Łot.), *švagra* (Lit., Łot.); Grek *šf'ag'br*; Dal 04 – nie rejestruje formy; NSZP *швагер*; SGS *šv'ag'br* (MAS) || *šf'ag'br* (M).

шкарпéты (*pl.*): pol. ‘skarpety’, ros. ‘носки’

Малóдому то сiний, а ужé старшeму то такой бронзóвый, чóрный. И тож éтат сáван ... и папýти и шкарпéты (III A).

Zob. Dor *skarpetki* – brak lokalizatorów, *karpetki* (Kalin., Smol., Riaz., Orł., Tobol., Kokcz., Nowosyb., Tium., Swierdł., Czelab., Oren); *karpeški* (Psk.); *tarpetki* (Orł.); *skarpetka* (Lit.); Grek *škarp'ety*; Dal 02 *карпéтка*; NSZP *шкарпетка*; SGS *škarp'ety* (M) || *skarp'ety* (M); SRNG 13 *карпéтки* ‘1. чулки; 2. тапочки, обычно вязаные; карпéшки ‘мужские носки’ (Psk.).

шóпа (*ž.*), **шóпка** (*ž.*): pol. ‘szopa, zdrobniale – szopka’, ros. ‘сарай, сарайчик’.

А анá паишá в шóпку, мéла рака ... жэлýдка. Ну и переживала óчень, и пиэбалéла ей. И наишлi янý в шóпки на такой о! нiтáчке (II A). *Шóпки такие бýли, кýрники, всё сгнiла* (II A).

Zob. Dor *šopa* (Briań.), *šofa* (Psk., Kalin.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *шóпа* – ‘сарай или большой навес’; NSZP *шона*; SGS *š'opъ* (MAS).

шы́ба (*ž.*): pol. ‘szyba’, ros. ‘стекло (оконное, ветровое)’.

Патóм я ямý шы́бу галавóй о так! вы́бил в трáктаре (II S).

Dor *šiba* (Lit.), *šibá* (Kołym.); Grek – nie rejestruje formy; Dal 04 *шiбка*; NSZP *шиба* – ‘szyba, szkło okienne’; SGS *š'ybъ* (MA).

Poniższa tabela zawiera wykaz wyekscerpowanych polonizmów dawnych (53 leksemy) i informację o ich występowaniu w słownikach⁶.

Tabela 1. Wykaz wyekscerpowanych polonizmów dawnych

Polonizm dawny	Dor	Grek	Dal	NSZP	POS	SGS	SRNG
агрѣст	+	-	+	-	+	+	+
алѣй	-	+	+	+	+	+	+
áльбо	-	-	+	+	+	+	+
бі́гос	+	-	-	+	+	-	-
бі́скуп	-	-	-	+	+	-	-
бля́ха	+	+	+	+	+	+	+
бля́шáный	+	-	-	+	+	+	+
бра́ма	+	-	+	+	-	+	+
будава́ть	+	-	+	+	-	+	+
ва́льчыть	-	-	-	+	-	+	+
ва́пна	-	-	+	-	+	+	+
ва́рта	+	-	-	+	-	+	+
ве́ска	+	-	-	+	+	+	+
дыхави́ца	-	+	-	+	+	+	+
жабра́к	+	+	-	+	+	+	+
заба́ва	-	-	+	+	+	+	-
заби́цца	-	+	-	-	-	+	-
звы́чай	+	-	-	+	+	-	+
кама́ш	+	+	+	+	+	+	+
кля́мачка	-	-	-	-	+	-	-
ку́ля	+	-	+	+	-	-	+
маё́нтак	+	-	-	+	-	+	+
малжэ́ньства	-	-	+	+	-	-	+
ма́тка	-	-	+	+	+	+	+

⁶ Puste miejsca w tabeli wynikają z jednej strony z faktu, że słowniki SRNG i POS nie zostały jeszcze opublikowane do końca, z drugiej zaś z braku dostępu do ostatnich opublikowanych tomów słowników SRNG 50–52 i POS 29. W związku z inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i decyzją Ministerstwa Edukacji i Nauki o zaprzestaniu współpracy pomiędzy Polską a Rosją w ramach porozumienia o współpracy w dziedzinie nauki i technologii zawartego 25 sierpnia 1993 roku Uniwersytet Mikołaja Kopernika 7 marca 2022 roku zawiesił do odwołania współpracę naukową i dydaktyczną ze wszystkimi rosyjskimi i białoruskimi uczelniami, instytucjami, wydawnictwami i naukowcami. Dlatego też w momencie pisania niniejszego artykułu nie ma oficjalnie możliwości sprowadzenia wspomnianych wyżej słowników.

напра́вить	-	-	+	+	+	+	-
нарека́ть на́ряка́ть	-	-	+	+	+	+	+
пада́тки	+	-	-	+	-	+	+
пажа́ртава́ть	-	-	-	+	-	-	+
пазы́чка	-	-	+	+	+	+	+
паку́та покúта	-	-	+	+		-	+
пан	+	-	+	+		+	+
папе́ры	-	+	-	-		+	-
паса́г пасáга	-	+	+	-		+	+
па́ха	-	+	+	-		+	+
пивні́ца	-	-	-	+		+	+
пи́льнава́ть	-	+	+	+		+	+
псу́ть	-	-	-	+		-	+
распу́ста	+	-	-	+		+	+
скры́нка	+	-	-	+		+	+
слі́на сьлі́на	-	+	+	-		+	+
смак	+	+	+	+		+	+
спатка́ць, спатыка́ць	-	-	+	+		+	+
стадо́ла	+	-	+	+		+	+
таба́ка	-	-	+	+		+	+
фурма́нка	+	+	-	+		+	+
цыбу́ля	+	-	+	-		+	
шалéть	-	+	-	-		+	
шаткава́ць	-	-	+	+		-	
ша́фа ша́фка	+	+	+	+		+	
шва́гар	+	+	-	+		+	
шка́рпéты	-	+	-	-		+	
шо́па	+	-	+	+		+	
шы́ба	+	-	-	+		+	

Spośród 53 wyekscerpowanych polonizmów 25 leksemów zostało poświadczonych w pracy Doroszkiewicz (Dor), 17 na liście polonizmów dawnych sporządzonej przez Grek-Pabisową (Grek), 28 w słowniku Dała (Dal), 42 w NSZP, 18 w POS, 42 w SGS, 28 w SRNG.

Odnotowane polonizmy dawne potwierdzają kontakty rosyjskiej gwary staroobrzędowców z językiem polskim jeszcze na terenach macierzystych. Są świadectwem silnego wpływu polszczyzny na gwary pskowskie. M. Wójtowicz zaznacza, że

wyrazy polskie napływały do gwar pskowskich od XVI wieku z różną intensywnością w poszczególnych okresach (Wójtowicz, 2016, s. 458). Procesu zapożyczeń z języka polskiego przez gwary pskowskie nie da się raczej wyjaśnić potrzebami językowymi, a wynikają one najprawdopodobniej z silnego wpływu polszczyzny na gwary (Wójtowicz, 2016, ss. 458–459). Prawie wszystkie z odnotowanych polonizmów dawnych zostały poświadczane w słownikach (Dal, NSZP, POS, SGS, SRNG), pracy leksykograficznej M. Doroszkiewicz (Dor) lub na liście polonizmów dawnych autorstwa I. Grek-Pabisowej (Grek). Tabela 1 pokazuje zakres występowania wynotowanych polonizmów dawnych w poszczególnych słownikach. Większość zapożyczeń stanowią wyrazy z zakresu kultury materialnej (*бля́ха, бляшáный, бра́ма, будава́ть, пивни́ца, стадо́ла, фу́рманка, шóпа, шúба*). Odnotowane zostały również polonizmy dawne związane z żywnością (*агрэ́ст, алéй, бúзoc, цыбу́ля*), odzieżą (*кама́ш, шка́рпеты*), pokrewieństwem (*малже́ньства, ма́тка, шва́гар*), nazwy przedmiotów (*кля́мачка, кúля, ша́фа, ша́пка, шка́рпеты*), nazwy czynności (*будава́ть, ва́льчитъ; нарека́ть, пильнава́ть, псу́ть, шале́ть*).

Warto zwrócić uwagę, że niektóre z polonizmów dawnych, odnotowanych jeszcze przez Grek-Pabisową, z czasem wraz z zanikiem pewnych desygnatów wyszły z użycia, np. *стальма́х* ‘stelmach’, *фу́рманка* ‘furmanka’ (Grek, s. 178).

Zagadnienie polonizmów dawnych w badanej gwarze staroobrzędowców wymaga niewątpliwie dalszych badań, które uzupełniłyby poczynione rozważania i wzbogaciłyby obecny stan wiedzy na temat polonizmów dawnych funkcjonujących w gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce.

Wykaz skrótów i oznaczeń stosowanych w analizie

Przynależność pokoleniowa⁷:

- I – informatorzy urodzeni do 1913 roku
- II – informatorzy urodzeni w latach 1914–1941
- III – informatorzy urodzeni w latach 1942–1967
- IV – informatorzy urodzeni w latach 1968–1990
- V – informatorzy urodzeni po 1990 roku

Ośrodki (regiony):

- A – ośrodek augustowski
- M – ośrodek mazurski
- S – ośrodek suwalski⁸

- Arch. – obwód archangielski
- Azow. – Morze Azowskie
- Azerb. – Azerbejdżan
- Biełomor. – rejon biełomorski
- Briań. – obwód briański

⁷ Przynależność pokoleniowa została przyjęta zgodnie z kryteriami zaproponowanymi przez Michała Głuszkowskiego (Głuszkowski, 2016, ss. 30–31) w wyborze tekstów gwarowych *Rosyjska gwara starowierców w północno-wschodniej Polsce. Wybór tekstów* (Głuszkowski & Grzybowski, 2016). Wyznaczone kategorie wiekowe zostały przyjęte na podstawie przeprowadzonych dotychczas badań socjolingwistycznych i charakterystyk informatorów (Głuszkowski, 2011, ss. 72–75; por. Grupa-Dolińska, 2024, ss. 36–39; Paško-Konecniak, 2011, ss. 28–29, 189–202). Podział pokoleniowy uzależniony został od zmiany sytuacji geopolitycznej i społecznej, jak i struktury wiekowej informatorów, np. trzyletnia przerwa pomiędzy najmłodszą osobą z pokolenia III i najstarszą z IV ułatwiła ustalenie cezury w okolicach 1970 roku. Z kolei granica między pokoleniem IV a V związana jest z wiekiem informatorów badanych podczas pierwszej ekspedycji zespołu toruńskiego, która miała miejsce w 1999 roku. M. Głuszkowski zaznacza, że „osoby urodzone po roku 1990 rozpoczynały wówczas naukę szkolną i w większości odbywała się ona w innych warunkach niż u ich nieco starszych kolegów, ponieważ ich okres szkolny zbiegł się z procedurą likwidacji szkół w miejscowościach zamieszkałych przez starowierców” (Głuszkowski, 2016, s. 31). Kryterium wyznaczenia granicy pomiędzy pokoleniem II i III była zmiana sytuacji społeczno-politycznej po zakończeniu II wojny światowej, a także luka pomiędzy informatorami należącymi do tych grup wiekowych. Podział najstarszych informatorów na osoby urodzone do roku 1914 i po tej dacie związany jest z odzyskaniem przez Polskę niepodległości i uczęszczaniem do polskich szkół osób, które osiągnęły wiek szkolny w latach dwudziestych XX wieku (Głuszkowski, 2016, s. 31). W latach 1999–2018 badania dialektologiczne, realizowane w formie nagrań, obejmowały nie tylko tych samych informatorów, lecz także nowych respondentów, co pozwoliło na poszerzenie bazy materiału językowego. W związku z tym zależność między wiekiem informatorów a dwudziestoletnim okresem trwania badań nie ma istotnego znaczenia dla głównych tez i analiz przedstawionych w niniejszym artykule.

⁸ W SGS skrót S oznacza ośrodek suwalsko-sejneński, w rzeczywistości chodzi o ten sam region (nie ma różnicy merytorycznej między ośrodkiem suwalskim a ośrodkiem suwalsko-sejneńskim), dlatego w artykule traktowany jest on tożsamo z ośrodkiem suwalskim i oznaczany jest tym samym skrótem.

Bukow.	– Bukowina
Chakas.	– Chakasja
Chmiel.	– obwód chmielnicki
Czelab.	– obwód czelabiński
Don.	– nad Donem
Dun.	– delta Dunaju
Dwin.	– rzeka Dwina (Północna)
Est.	– Estonia
Jarosł.	– obwód jarosławski
Kalin.	– obwód kaliniński
Kałuż.	– obwód kałużski
Kemer.	– obwód kemerowski
Kokcz.	– obwód kokczetawski
Kołym.	– dawniej Kraj Kołymski
Kostrom.	– obwód kostromski
Krasn.	– Kraj Krasnodarski
Kubań.	– obwód kubański
Kurs.	– obwód kurski
Lit.	– Litwa
Łot.	– Łotwa
Mosk.	– obwód moskiewski
Niżn.	– obwód niżnonowogrodzki
Nowog.	– obwód nowogrodzki
Noworos.	– obwód noworosyjski
Nowosyb.	– obwód nowosybirski
Ob.	– Dolny Ob.
Odes.	– obwód odeski
Ołon.	– rejon ołoniecki
Oms.	– obwód omski
Oneż.	– rejon oneżski
Oren.	– obwód orenburski (dawniej czałowski)
Orł.	– obwód orłowski
Perm.	– Kraj Permski (dawniej Obwód permski)
Płd.	– narzecze południoworosyjskie
Pomor.	– Pomorski Brzeg (wybrzeże Morza Białego)
Powołż.	– Powołże
Pn. Ural	– Ural Północny
Psk.	– obwód pskowski
Riaz.	– obwód riazański

Samar.	– obwód samarski
Smol.	– obwód smoleński
Swierdł.	– obwód swierdłowski
Syb.	– Syberia
Symb.	– dawna gubernia symbirska
Śr. Ural	– Ural Środkowy
Tamb.	– obwód tambowski
Tium.	– obwód tiumeński
Tobol.	– dawna gubernia tobolska
Tul.	– obwód tulski
Twer.	– obwód twerski
Wiat.	– dawna gubernia wiacka
Włodz.	– obwód włodzimierski
Wołog.	– obwód wołogodzki
Woron.	– obwód woroneski
Zach.	– gubernie zachodnie

Wykaz skrótów bibliograficznych

Dal	– <i>Толковый словарь живого великорусского языка</i> (Т. 1–4) (Даль, 2008).
Dor	– <i>Studia nad wpływami polskimi na rosyjską leksykę gwarową</i> (Doroszkievicz, 1991).
GreK	– <i>Lista nr 3. Polonizmy dawne, zapożyczone przed przesiedleniem się staroobrzędowców na tereny polskie</i> (GreK-Pabisowa, 1983a).
NSZP	– <i>Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim</i> (Witkowski, 2006).
POS	– <i>Псковский областной словарь с историческими данными</i> (Т. 1–28) (1967–2020).
SGS	– <i>Słownik gwary starowierców mieszkających w Polsce</i> (GreK-Pabisowa & Maryniakowa, 1980).
SRNG	– <i>Словарь русских народных говоров</i> (Т. 1–49) (1965–2016).

Bibliografia

- Dejna, K. (2009a). Interferencje w mowie czeskiej mieszkańców Kucowa pod Bełchatowem wywołane kontaktami z językiem polskim. W K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Red.; ss. 499–522). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Oryginalna praca opublikowana 1984).
- Dejna, K. (2009b). Podstawowe pojęcia oraz terminy dialektografii i dialektologii. W K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Red.; ss. 71–74). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Oryginalna praca opublikowana 1968).
- Dejna, K. (2009c). Z metodologii badań gwar peryferyjnych i wyspowych. W K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Red.; ss. 493–498). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Oryginalna praca opublikowana 1979).

- Dejna, K. (2009d). Z zagadnień interferencji oraz integracji językowej w gwarach. W K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Red.; ss. 219–233). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Oryginalna praca opublikowana 1990).
- Doroszkiewicz, M. (1991). *Studia nad wpływami polskimi na rosyjską leksykę gwarową* [Dor]. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Głuszkowski, M. (2011). *Socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania dwujęzyczności staroobrzędowców regionu suwalsko-augustowskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Głuszkowski, M. (2016). Informatorzy. W M. Głuszkowski & S. Grzybowski (Red.), *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce: Wybór tekstów* (ss. 30–31). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Głuszkowski, M., & Grzybowski, S. (Red.). (2016). *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce: Wybór tekstów*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Grek-Pabisowa, I. (1968). *Rosyjska gwara starowierców w województwach olsztyńskim i białostockim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I. (1983a). Lista nr 3. Polonizmy dawne, zapożyczone przed przesiedleniem się staroobrzędowców na tereny polskie [Grek]. W I. Grek-Pabisowa, *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce: Rozwój i stan dzisiejszy* (ss. 178–179). Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I. (1983b). *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce: Rozwój i stan dzisiejszy*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I. (1986a). Polonizmy w gwarach pskowskich. W J. Majowa (Red.), *Język i jego odmiany w aspekcie porównawczym* (ss. 183–194). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grek-Pabisowa, I. (1986b). К вопросу о польском и балтийском влиянии на островные говоры псковского типа. *Acta Baltico-Slavica*, 18, 7–13.
- Grek-Pabisowa, I., & Maryniakowa, I. (1980). *Słownik gwary starowierców mieszkających w Polsce* [SGS]. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grupa-Dolińska, M. (2024). *Słownik frazeologiczny gwary staroobrzędowców w Polsce*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. <https://doi.org/10.12775/978-83-231-6033-5>
- Grzybowski, S. (2021). O dialektale arealnym starowierców w krajach nadbałtyckich, w Polsce i na Białorusi z perspektywy leksykalnej. W J. Kulwicka-Kamińska & A. Moroz (Red.), *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich* (ss. 47–59). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Jankowiak, M. (2018). Zakres i różnicowanie leksykalnych wpływów polskich we współczesnych gwarach białoruskich na pograniczach (Podlasie – Wileńszczyzna – Łatgalia – Pskowszczyzna). W Z. Greń (Red.), *Z polskich studiów slawistycznych: T. 13. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie 2018: Cz. 2. Językoznawstwo* (ss. 103–111). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kochman, S. (1975a). *Polonica w leksykografii rosyjskiej XVII wieku*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Kochman, S. (1975b). *Polsko-rosyjskie stosunki językowe od XVI do XVIII w.: Słownictwo*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Leeming, H. (1976). *Rola języka polskiego w rozwoju leksyki rosyjskiej do roku 1696: Wyrazy pochodzenia łacińskiego i romańskiego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Lewaszkievicz, T. (2018). O oddziaływaniu języka polskiego na systemy leksykalne języków słowiańskich i niesłowiańskich. W Z. Greń (Red.), *Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie*. Seria 13, t. 2. (ss. 163–174). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Paśko-Koneczniak, D. (2011). *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Paśko-Koneczniak, D. (2016). *Słownik zapożyczeń polskich w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Rieger, J. (1998). *Z dziejów języka rosyjskiego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Witkowski, W. (2006). *Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim* [NSZP]. Universitas.
- Witkowski, W. (2018). O polonizmach w języku rosyjskim raz jeszcze. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, 66, 531–552. <https://doi.org/10.26485/RKJ/2018/66/31>
- Wójtowicz, M. (2005). Zapożyczenia leksykalne z języka polskiego w dzienniku podróży stolnika Piotra Tołstoja z lat 1697–1699. W M. Walczak-Mikołajczakowa & B. Zieliński (Red.), *Z „małą ojczyzną” w sercu: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Zdanczewiczowi* (ss. 371–379). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wójtowicz, M. (2008). Polonizmy leksykalne we współczesnych gwarach dońskich. W M. Sarnowski & W. Wysoczański (Red.), *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 6. Opis, konfrontacja, przekład* (ss. 547–557). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wójtowicz, M. (2012). Zapożyczenia z języka polskiego w słownikach gwar rosyjskich połowy XIX wieku. W D. Paśko-Koneczniak (Red.), *Współczesne badania nad kulturą, literaturą i językiem rosyjskim* (ss. 371–386). Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Wójtowicz, M. (2016). Zapożyczenia leksykalne z języka polskiego w gwarach pskowskich i nowogrodzkich. *Studia Rossica Posnaniensia*, 41, 451–460. <https://doi.org/10.14746/strp.2016.41.41>
- Wójtowicz, M. (2018). O zapożyczeniach polskich w słownictwie gwar okolic Moskwy. *Rozprawy Komisji Językowej, LXVI* (ss. 553–554). Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Аванесов, Р. И., & Орлова, В. Г. (Red.). (1965). *Русская диалектология*. Издательство Наука.
- Ананьева, Н. (2011). Польские языковые элементы в русской художественной литературе. W С. Гжибовский, В. А. Хорев, & М. Волос (Red.), *Русско-польские языковые, литературные и культурные контакты* (ss. 11–24). Квадрига.
- Ананьева, Н. (2020, listopad 26). *Польская лексика в русских говорах (на материале „Словаря русских народных говоров”)*. https://inslav.ru/sites/default/files/isd21-22_ananyeva.pdf
- Аникин, А. Е. (2021). Польский вклад в русскую лексику. W О. Е. Кармакова, И. А. Букринская, С. В. Князев, А. В. Малышева, & О. Г. Ровнова (Red.), *Актуальные проблемы*

- русской диалектологии: К 100-летию С. В. Бромлей и О. Н. Мораховской: Материалы международной конференции 29–31 октября 2021 г. (ss. 12–15). Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН.
- Вуйтович, М. (2007). Польские лексические заимствования в современных русских говорах Алтая. W *Русская словесность в контексте современных интеграционных процессов: Материалы Второй Международной научной конференции г. Волгоград, 24–26 апреля 2007 г.* (Т. 1, ss. 289–295). Волгоградский государственный университет.
- Вуйтович, М. (2008). Лексические заимствования из польского языка в русских ветковских говорах Белоруссии. W Л. Абдулхакова & Д. Копосова (Red.), *Русский язык: история и современность: Сборник статей к юбилею профессора Татьяны Михайловны Николаевой* (ss. 76–82). Казанский государственный университет.
- Гадимова, Дж. А. (2019). Польские заимствования в русском литературном языке (конец XIX–XX вв.). *Kognitywistyka i media w edukacji*, 2019(1), 98–104.
- Гжибовский, С. (b.d.). Материалы для сравнительного анализа лексики русского говора старообрядцев в Польше (лексические соотношения русского говора старообрядцев в Польше с русскими говорами в России и в Прибалтике, а также с белорусскими, польскими отчасти украинскими языками) [Niepublikowane materiały].
- Гжибовский, С. (2011). Русский островной говор в польском языковом окружении. W С. Гжибовский, В. А. Хорев, & М. Волос (Red.), *Русско-польские языковые, литературные и культурные контакты* (ss. 45–59). Квадрига.
- Группа-Долиньская, М. (2024). *Фразеология русского говора старообрядцев в Польше*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. <https://doi.org/10.11649/978-83-66369-78-8>
- Даль, В. (2008). *Толковый словарь живого великорусского языка [Dal]* (Т. 1–4). Дрофа.
- Касаткин, Л. Л. (Red.). (2012). *Русская диалектология*. АСТ-ПРЕСС.
- Милейковская, Г. (1984). *Польские заимствования в русском литературном языке XV–XVIII веков*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Пожарицкая, С. К. (2005). *Русская диалектология*. Парадигма.
- Псковский областной словарь с историческими данными [POS]* (Т. 1–28). (1967–2020). Издательство Ленинградского Университета, Издательство Санкт-Петербургского Университета.
- Словарь русских народных говоров [SRNG]* (Т. 1–49). (1965–2016). Издательство Наука Ленинградское Отделение, Институт Лингвистических Исследований РАН.
- Строганова, Т. Ю. (1970). Западные среднерусские говоры. W В. Г. Орлова (Red.), *Образование севернорусского наречия и среднерусских говоров* (ss. 410–414). Издательство Наука.
- Уразбекова, А. А. (2014). Заимствования из польского языка в русской исторической прозе I половины XIX века. *Филология: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 2014(5), 140–144.
- Шетеля, В. (2008). *Историко-этимологический словарь полонизмов русских текстов XIX–XX веков*. МГОУ.
- Шетеля, В. (2011). О польских заимствованиях в русской литературной речи XIX века. W С. Гжибовский, В. А. Хорев, & М. Волос (Red.), *Русско-польские языковые, литературные и культурные контакты* (ss. 25–32). Квадрига.

Bibliography (Transliteration)

- Anan'eva, N. (2011). Pol'skie iazykovye élementy v russkoï khudozhestvennoï literature. In S. Gzhibovskii, V. A. Khorev, & M. Volos (Eds.), *Russko-pol'skie iazykovye, literaturnye i kul'turnye kontakty* (pp. 11–24). Kvadriga.
- Anan'eva, N. (2020, November 26). *Pol'skaia leksika v russkikh govorakh (na materiale "Slovaria russkikh narodnykh govorov")*. https://inslav.ru/sites/default/files/isd21-22_ananyeva.pdf
- Anikin, A. E. (2021). Pol'skii vklad v russkuiu leksiku. In O. E. Karmakova, I. A. Bukrinskaia, S. V. Kniazev, A. V. Malysheva, & O. G. Rovnova (Eds.), *Aktual'nye problemy russkoï dialektologii: K 100-letiiu S. V. Bromlei i O. N. Morakhovskoi: Materialy mezhdunarodnoi konferentsii 29–31 oktiabria 2021 g.* (pp. 12–15). Institut russkogo iazyka im. V. V. Vinogradova RAN.
- Avanesov, R. I., & Orlova, V. G. (Eds.). (1965). *Ruskaia dialektologiya*. Izdatel'stvo Nauka.
- Dal', V. (2008). *Tolkovyĭ slovar' zhivogo velikorusskogo iazyka [Dal]* (Vols. 1–4). Drofa.
- Dejna, K. (2009a). Interferencje w mowie czeskiej mieszkańców Kucowa pod Bełchatowem wywołane kontaktami z językiem polskim. In K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Ed.; pp. 499–522). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Original work published 1984).
- Dejna, K. (2009b). Podstawowe pojęcia oraz terminy dialektografii i dialektologii. In K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Ed.; pp. 71–74). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Original work published 1968).
- Dejna, K. (2009c). Z metodologii badań gwar peryferyjnych i wyspowych. In K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Ed.; pp. 493–498). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Original work published 1979).
- Dejna, K. (2009d). Z zagadnień interferencji oraz integracji językowej w gwarach. In K. Dejna, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych* (S. Gala, Ed.; pp. 219–233). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (Original work published 1990).
- Doroszkiewicz, M. (1991). *Studia nad wpływami polskimi na rosyjską leksykę gwarową [Dor]*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gadimova, Dzh. A. (2019). Pol'skie zaimstvovaniia v russkom literaturnom iazyke (konets XIX–XX vv.). *Kognitywistyka i media w edukacji*, 2019(1), 98–104.
- Głuszkowski, M. (2011). *Socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania dwujęzyczności staroobrzędowców regionu suwalsko-augustowskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Głuszkowski, M. (2016). Informatorzy. In M. Głuszkowski & S. Grzybowski (Eds.), *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce: Wybór tekstów* (pp. 30–31). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Głuszkowski, M., & Grzybowski, S. (Eds.). (2016). *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce: Wybór tekstów*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Grek-Pabisowa, I. (1968). *Rosyjska gwara starowierców w województwach olsztyńskim i białostockim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

- Grek-Pabisowa, I. (1983a). Lista nr 3. Polonizmy dawne, zapożyczone przed przesiedleniem się staroobrzędowców na tereny polskie [Grek]. In I. Grek-Pabisowa, *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce: Rozwój i stan dzisiejszy* (pp. 178–179). Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I. (1983b). *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce: Rozwój i stan dzisiejszy*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I. (1986a). Polonizmy w gwarach pskowskich. In J. Majowa (Ed.), *Język i jego odmiany w aspekcie porównawczym* (pp. 183–194). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grek-Pabisowa, I. (1986b). K voprosu o pol'skom i baltiiskom vliianii na ostrovnnye govory pskovskogo tipa. *Acta Baltico-Slavica*, 18, 7–13.
- Grek-Pabisowa, I., & Maryniakowa, I. (1980). *Słownik gwary starowierców mieszkających w Polsce* [SGS]. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grupa-Dolińska, M. (2024). *Frazeologija russkogo govora staroobriadsev v Pol'she*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. <https://doi.org/10.11649/978-83-66369-78-8>
- Grupa-Dolińska, M. (2024). *Słownik frazeologiczny gwary staroobrzędowców w Polsce*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. <https://doi.org/10.12775/978-83-231-6033-5>
- Grzybowski, S. (2021). O dialektale arealnym starowierców w krajach nadbałtyckich, w Polsce i na Białorusi z perspektywy leksykalnej. In J. Kulwicka-Kamińska & A. Moroz (Eds.), *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich* (pp. 47–59). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Gzhibovskii, S. (n.d.). *Materialy dlja sravnitel'nogo analiza leksiki russkogo govora staroobriadsev v Pol'she (leksicheskie sootnosheniia russkogo govora staroobriadsev v Pol'she s russkimi govorami v Rossii i v Pribaltike, a takzhe s belorusskimi, pol'skimi otchasti ukrainskimi iazykami)* [Unpublished materials].
- Gzhibovskii, S. (2011). Russkii ostrovnoi' govor v pol'skom iazykovom okruzenii. In S. Gzhibovskii, V. A. Khorev, & M. Volos (Eds.), *Russko-pol'skie iazykovye, literaturnye i kul'turnye kontakty* (pp. 45–59). Kvadriga.
- Jankowiak, M. (2018). Zakres i różnicowanie leksykalnych wpływów polskich we współczesnych gwarach białoruskich na pograniczach (Podlasie – Wileńszczyzna – Łatgalia – Pskowszczyzna). In Z. Greń (Ed.), *Z polskich studiów slawistycznych: Vol. 13. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie 2018: Pt. 2. Językoznawstwo* (pp. 103–111). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kasatkin, L. L. (Ed.). (2012). *Ruskaia dialektologija*. AST-PRESS.
- Kochman, S. (1975a). *Polonica w leksykografii rosyjskiej XVII wieku*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kochman, S. (1975b). *Polsko-rosyjskie stosunki językowe od XVI do XVIII w.*: Słownictwo. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Leeming, H. (1976). *Rola języka polskiego w rozwoju leksyki rosyjskiej do roku 1696: Wyrazy pochodzenia łacińskiego i romańskiego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mileikovskaia, G. (1984). *Pol'skie zaimstvovaniia v russkom literaturnom iazyke XV–XVIII vekov*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

- Paško-Konecniak, D. (2011). *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Paško-Konecniak, D. (2016). *Słownik zapożyczeń polskich w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Pozharitskaia, S. K. (2005). *Ruskaia dialektologiia*. Paradigma.
- Pskovskii oblastnoi slovar' s istoricheskimi dannymi* [POS] (Vols. 1–28). (1967–2020). Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta, Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo Universiteta.
- Rieger, J. (1998). *Z dziejów języka rosyjskiego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Shetelia, V. (2008). *Istoriko-étimologicheskii slovar' polonizmov russkikh tekstov XIX–XX vekov*. MGOU.
- Shetelia, V. (2011). O pol'skikh zaimstvovaniakh v russkoi literaturnoi rechi XIX veka. In S. Gzhibovskii, V. A. Khorev, & M. Volos (Eds.), *Russko-pol'skie iazykovye, literaturnye i kul'turnye kontakty* (pp. 25–32). Kvadriga.
- Slovar' russkikh narodnykh govorov* [SRNG] (Vols. 1–49). (1965–2016). Izdatel'stvo Nauka Leningradskoe Otdelenie, Institut Lingvisticheskikh Issledovaniĭ.
- Stroganova, T. IU. (1970). Zapadnye srednerusskie govory. In V. G. Orlova (Ed.), *Obrazovanie severnorusskogo narechiia i srednerusskikh govorov* (pp. 410–414). Izdatel'stvo Nauka.
- Urazbekova, A. A. (2014). Zaimstvovaniia iz pol'skogo iazyka v russkoi istoricheskoi proze I poloviny XIX veka. *Filologiya: Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo*, 2014(5), 140–144.
- Wójtowicz, M. (2018). O zapożyczeniach polskich w słownictwie gwar okolic Moskwy. *Rozprawy Komisji Językowej, LXVI* (ss. 553–554). Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Vuĭtovich, M. (2007). Pol'skie leksicheskie zaimstvovaniia v sovremennykh russkikh govorakh Altaia. In *Ruskaia slovesnost' v kontekste sovremennykh integratsionnykh protsessov: Materialy Vtoroi Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii g. Volgograd, 24–26 apreliia 2007 g.* (Vol. 1, pp. 289–295). Volgogradskii gosudarstvennyi universitet.
- Vuĭtovich, M. (2008). Leksicheskie zaimstvovaniia iz pol'skogo iazyka v russkikh vetkovskikh govorakh Belorussii. In L. Abdulkhakova & D. Kuposova (Eds.), *Russkii iazyk: istoriia i sovremennost': Sbornik stateĭ k iubileiu professora Tat'iany Mikhailovny Nikolaevoi* (pp. 76–82). Kazanskii gosudarstvennyi universitet.
- Witkowski, W. (2006). *Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim* [NSZP]. Universitas.
- Witkowski, W. (2018). O polonizmach w języku rosyjskim raz jeszcze. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, 66, 531–552. <https://doi.org/10.26485/RKJ/2018/66/31>
- Wójtowicz, M. (2005). Zapożyczenia leksykalne z języka polskiego w dzienniku podróży stolnika Piotra Tołstoja z lat 1697–1699. In M. Walczak-Mikołajczakowa & B. Zieliński (Eds.), *Z “małą ojczyzną” w sercu: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Zdancewiczowi* (pp. 371–379). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wójtowicz, M. (2008). Polonizmy leksykalne we współczesnych gwarach dońskich. In M. Sarnowski & W. Wysoczański (Eds.), *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 6. Opis, konfrontacja, przekład* (pp. 547–557). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

- Wójtowicz, M. (2012). Zapożyczenia z języka polskiego w słownikach gwar rosyjskich połowy XIX wieku. In D. Paśko-Konecniak (Ed.), *Współczesne badania nad kulturą, literaturą i językiem rosyjskim* (pp. 371–386). Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Wójtowicz, M. (2016). Zapożyczenia leksykalne z języka polskiego w gwarach pskowskich i nowogrodzkich. *Studia Rossica Posnaniensia*, 41, 451–460. <https://doi.org/10.14746/strp.2016.41.41>
- Wójtowicz, M. (2018). O zapożyczeniach polskich w słownictwie gwar okolic Moskwy. *Rozprawy Komisji Językowej, LXVI* (ss. 553–554). Łódzkie Towarzystwo Naukowe.

Polonizmy dawne funkcjonujące w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja fragmentu badań nad polonizmami dawnymi funkcjonującymi w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce. Autorka dąży do ustalenia listy polonizmów dawnych, które utrzymywały się w mowie badanej społeczności w latach 1999–2018. Wyekscerpowane przykłady polonizmów dawnych (określonych leksemów) i ilustracje ich użycia zostały poświadczone kontekstami, w których wystąpiły. Przytoczone przykłady użycia leksemów w tekstach pochodzą z niepublikowanych materiałów słownikowych do analizy porównawczej leksyki rosyjskiej gwary staroobrzędowców w Polsce autorstwa Stefana Grzybowskiego. Do analizy materiału językowego wykorzystano metodę polegającą na rekonstrukcji mechanizmów adaptacji leksykalnej i fonetycznej wybranych jednostek. Badanie obejmuje identyfikację polonizmów dawnych oraz omówienie ich funkcjonowania w badanej gwarze. Głównym założeniem jest dokumentacja i poświadczenie występowania wyekscerpowanych polonizmów w wybranych słownikach i opracowaniach leksykograficznych.

Słowa kluczowe: staroobrzędowcy; rosyjska gwar; polonizm; gwar pskowska; dwujęzyczność

Historical Polonisms in the Russian Dialect of the Old Believers Living in Poland

Abstract

This article presents part of a study on historical Polonisms in the Russian dialect spoken by the Old Believers living in Poland, with a particular focus on compiling a list of Polonisms that remained in active use within the community between 1999 and 2018. The excerpted examples of historical Polonisms and their uses have been attested by contemporary contexts in which they appeared. The examples of historical Polonisms (particular lexemes) and their illustrative usages (contexts) were excerpted by the author from unpublished dictionary materials developed by Stefan Grzybowski for a comparative analysis of the lexicon of the Russian dialect spoken by the Old Believers in Poland. The analysis includes the reconstruction of lexical and phonetic adaptation mechanisms of selected units, and involves identifying historical Polonisms and examining their function within the dialect. The primary objective is to document and verify the presence of these historical Polonisms in selected dictionaries and lexicographic studies.

Keywords: Old Believers; Russian dialect; Polonism; Pskov dialect; bilingualism

Dr Dorota Paško-Konecniak, Assistant Professor at the Department of Slavic Languages, Faculty of Humanities, Nicolaus Copernicus University in Toruń. She is a graduate in Russian Studies and in Bulgarian Studies (from Nicolaus Copernicus University). Her research interests include sociolinguistic phenomena in the Russian dialect of the Old Believers living in Poland and in the Polish dialect of the inhabitants of Vershina village in Siberia; the issue of stress patterns in Russian and in the dialect of the Old Believers; and categories of temporality in the Russian dialect of the Old Believers.

Bibliography (selected): *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie* [The influence of Polish on the lexicon of the Russian dialect of the Old Believers in the Suwałki region], Toruń 2011; *Słownik zapożyczeń polskich w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego* [Dictionary of Polish borrowings in the Russian dialect of the Old Believers from the Suwałki-Augustów region], Toruń 2016; *Wstępne uwagi na temat akcentuacji w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii* [Preliminary remarks on stress patterns in the Polish dialect of the inhabitants of Vershina village in Siberia],

Przegląd Rusycystyczny 2(162), Katowice 2018, 234–243; Акцентуация заимствованных прилагательных в русском говоре старообрядцев, проживающих в Польше [Accentuation of borrowed adjectives in the Russian dialect of the Old Believers living in Poland], *Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова* 2(28), Москва (Moscow) 2021, 329–339.

Correspondence: Dorota Paśko-Konecniak, Department of Slavic Languages, Faculty of Humanities, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Toruń, Poland; e-mail: dorpas@umk.pl

Support of the work: The study was conducted at the author's own expense.

Competing interests: The author states that there is no conflict of interest to disclose.

Publication history: Received: 2025-02-14; Accepted: 2025-10-14; Published: 2025-12-31